

Parförhållandets lyckolöften

Sofia Wanström

Äktenskaplig lycka brukar anses som ett av de viktigaste målen i människors liv, medan att vara singel ses som en olycka. Sofia Wanström skriver om hur idén om det lyckliga parförhållandet fungerat som ett normerande ideal riktat särskilt mot kvinnor.

Women act counter to all the laws of submission when they remove themselves from availability. –Lauren Groff, Matrix

Lycka beskrivs ofta som individens främsta mål och något vi alla strävar efter. Frågan om vad lycka är och hur den uppnås har därför fascinerat skribenter i tusentals år. Var lyckan placeras—i vilka livsmål eller objekt—är dock inte neutralt utan påverkas av kulturella värderingar och normer. Filosofen **Sara Ahmed** beskriver i *The Promise of Happiness* (2010) hur förväntningar på lycka fungerar som en reglerande kraft som prioriterar vissa normativa livsstilar och utesluter andra. Människor förväntas inte bara eftersträva lycka utan också finna den i specifika objekt eller livsmål. Därmed stakas en förväntad livsväg ut, och den som avviker från den kan anses äventyra sin egen lycka.

Ahmed menar att en av de främsta sociala indikationerna för lycka är äktenskapet. Denna föreställning är dock könad, då äktenskapet ofta anses ha större betydelse för kvinnors lycka än för mäns lycka. Att vara ogift som kvinna har betraktats som en större olycka, eftersom den kulturella förståelsen för femininitet är nära kopplad till kvinnors förhållanden med män (Reynolds & Wetherell 2003). Tendensen att se äktenskapet eller parförhållandet som grundläggande för kvinnans lycka hörs i den medömkan och det förbarmande—men även hån—som ofta riktas mot singelkvinnor på grund av deras civila status. I denna text kommer jag att reflektera kring vad denna förståelse för parförhållandet som centralt för kvinnans lycka gör, och vad detta betyder för dem som lever utanför ett parförhållande, frivilligt eller ofrivilligt.

KVINNLIG LYCKA

Den kvinnliga lyckan som beroende av män har länge kritiserats av förespråkare för kvinnors rättigheter. Vid slutet av 1700-talet hävdar **Mary Wollstonecraft** i *A Vindication of the Rights of Woman* (2001 [1792]) att kvinnors lycka, liksom mäns, beror på möjligheten att utveckla sina intellektuella och

moraliska förmågor. Hon vädjar därför till män:

Consider, I address you as a legislator, whether, when men contend for their freedom, and to be allowed to judge for themselves respecting their own happiness, it not be inconsistent and unjust to subjugate women, even though you firmly believe that you are acting in the manner best calculated to promote their happiness? (Wollstonecraft 2001 [1792], 2)

Wollstonecraft visar hur underkuvandet av kvinnor bygger på mäns anspråk att veta vad som gör kvinnor lyckliga och kritiserar idén att kvinnors lycka ligger i att tillfredsställa andra. Hon argumenterar för att verklig lycka endast kan uppnås genom jämlikhet i utbildning och möjligheter. För Wollstonecraft är lycka därmed inte könsspecifik utan den nås av kvinnor och män genom samma medel.

Drygt 150 år senare, anmärker **Simone de Beauvoir** i *Det andra könet* (1986 [1949]) att diskussioner om individers välmående inte bör förväxlas med idén om lycka. Frågan om hemmafrun är lyckligare än den förvärvsarbete kvinnan avfärdar hon som irrelevant: "[m]an vet för litet om vad ordet lycka betyder och ännu mindre vilka verkliga värden det täcker. Det finns inte någon möjlighet att mäta sin nästas lycka och det är alltid lätt att beteckna den situation lycklig som man vill påtvinga någon." (Beauvoir 1986, [1949], 24) För de Beauvoir är frihet avgörande—att kunna sträcka sig mot nya mål är det som möjliggör utveckling och självförverkligande. Ändå finner sig kvinnan av män påtvingad rollen av den Andre, omvandlad till ett stelt objekt som hindrar hennes fria utveckling.

Både Wollstonecraft och de Beauvoir kritiserade hur kvinnors lycka konstruerats utifrån ett manligt perspektiv, vilket framför allt gynnade män. När kvinnans lycka enbart kopplas till hennes relation till mannen—som hustru eller moder—upprätthålls ett system där hon förväntas behaga och tillgodose an-

dras behov, snarare än att utforska sina egna ambitioner och möjligheter.

Trots större frihet för kvinnor i dagens västländska samhälle menar Ahmed att de som avviker från den förväntade livsvägen fortfarande kritiserar. Avvikandet uppfattas inte bara som ett hot mot hennes egen lycka utan som en utmaning mot normen och föreställningen om lycka. Singelkvinnor riskerar rasera bilden av äktenskapets betydelse för kvinnors lycka som en universell sanning, att avslöja den som en social konstruktion. Därför bevakas tvåsamhetens norm noggrant, och de som avviker kan kritiserar eller stigmatiseras. Hotet om olycka fungerar dessutom som en varning, denna bild av singelkvinnan som olycklig har en lång historia.

DEN OLYCKLIGA NUCKAN

Framställningen av singelkvinnor—särskilt långvarigt singlar, äldre kvinnor, ofta kallade ”nuckor”, ”gamla pigor” eller ”spinsters”—som olyckliga har en lång historia och är en karaktärisering som fortsatt florerar globalt (Lahad 2017). Samtidigt har singelkvinnor inte alltid skildrats i enbart negativa termer. I *Spinster Tales and Womanly Possibilities* (2002) visar **Naomi Braun Rosenthal** hur spinstern i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet kunde porträtteras som lycklig och självständig, tack vare ökade sociala möjligheter och utbildningsmöjligheter. Spinsterskap framställdes då som en alternativ och respektabel form av kvinnlighet.

I Norge under samma tidsperiod menar **Tone Hellsund** att den växande gruppen utbildade singelkvinnor—”peppermøer”—ofta porträtterades som optimistiska, energiska och entusiastiska, och att de själva framstod som nöjda med sin status. Hon noterar ändå en diskrepans mellan hur singelkvinnorna såg sig själva och hur de framställdes av andra. Detta antyder att negativa framställningar av singelkvinnor som olyckliga tycks främst bygga på utomstående föreställningar, även om det säkerligen också fanns många som var olyckligt singlar.

Efter första världskriget menar Rosenthal att spinstern alltmer började associeras med sexuellt hämmade och emotionellt berövade kvinnor. Även i Norge började stereotyper kring peppermøn gravitera mot alltmer negativa framställningar av henne som okvinnlig och manhaftig. Den finska sociologen **Tuula Gordon** menar att när kvinnorrättsrörelsen i mitten av 1900-talet hade avtagit i styrka, ökade återigen fokus på äktenskapet och moderskapet som den ”naturliga” kallelsen för kvinnor. Nuckor blev beklagansvärda och förvandlades till en symbol för feminint misslyckande.

HUR DET FINNS EN KLIBBIGHET MELLAN FEMINISM OCH OLYCKA

Framställningen av singelkvinnor som olyckliga kunde även förklaras med deras koppling till kvinnorrättsaktivismen. Eftersom det ofta var ogifta kvinnor som jobbade för kvinnors rättigheter, kunde gruppen betraktas som ett politiskt hot. Ahmed noterar i *The Feminist Killjoy Handbook* (2023) hur det finns ett mönster av att feminism kopplas ihop med olycka—endera att kvinnor blir feminister för att de är olyckliga för att de inte fått vad de vill (kanske en man eller ett barn), eller att feminismen gör kvinnor olyckliga genom att mana dem att gå emot ”sin natur”. Att presentera feminister som olyckliga handlar enligt Ahmed om att avleda kvinnor från feminism: ”the fate of the feminist killjoy is used to discourage us away from feminism, as if to become a feminist is to head in a miserable direction” (Ahmed 2023, 94).

Här gör sig lyckonormens patriarkala makthierarkier återigen påmind, i och med att olyckan placeras i synliggörandet och utmanandet av dessa maktförhållanden. Ahmed hävdar att ”feminists are judged as threatening (of happiness) because we threaten what is deemed by some to be necessary (for happiness): a belief, a practice, a way of life, a social arrangement.” (Ahmed 2023, 16).

Framställningen av singelkvinnor som olyckliga kan fungera som en varning, en karaktärisering med funktionen att bevara

äktenskapet som norm genom att signalera att kvinnors största olycka ligger i att förbli ogifta. Denna negativa framställning har under de senaste decennierna ifrågasatts och utmanats, men innan jag övergår till att reflektera kring de positiva karaktäriseringarna av singelkvinnan dröjer jag mig kvar vid vad föreställningen om tvåsamhetens oumbärlighet för kvinnors lycka medför, särskilt för singelkvinnor.

ATT FÖLJA ELLER AVVIKA FRÅN LYCKONORMEN

Diskussioner om äktenskapets och barnens betydelse för kvinnors lycka blir allt vanligare i samhällsdebatten (se till exempel Jägerhorn & Henriksson 2024). Denna retorik förekommer idag ofta inom högerideologiska rörelser som uttryckligen strävar efter en tillbakagång till traditionella könsroller och familjevärderingar. Därigenom framstår användningen av äktenskaplig lycka som ett medvetet drag för att befästa könsmaktordningen. Påståendeerna dyker dock också upp i bredare diskussioner om ökande antal singelkashus, ensamhet och sjunkande nativitet, där kvinnors påstådda ovilja att ingå parförhållanden med män ofta framhålls som en förklaring (Emtö 2018; Göthelid, C. & Lång 2018). I synnerhet när det kommer till de sjunkande födselotalen är det alltså kvinnorna som får axla skulden, deras livsval och prioriteringar förs fram som vägande orsak. Fortsättningsvis kan man alltså ifrågasätta huruvida den kvinnliga lyckans placering i äktenskapet i första hand handlar om hennes lycka, eller snarare mannens eller samhällets. Tvåsamhetens norm är ändå stark och kan påverka dem som faller utanför, frivilligt eller ofrivilligt.

Enligt Ahmed skapar lyckonormer inte bara ideala livsstilar utan utesluter även andra möjligheter, vilket kan hindra människor att föreställa sig en annorlunda framtid. Detta kan negativt påverka dem som är ofrivilligt singla, men även bidra till att personer stannar kvar i dåliga relationer. Att lämna ett olyckligt förhållande kan vara svårt om

singelskapet genomgående framställs som ett ännu sämre alternativ (Lahad 2017).

För en person som längtar efter ett förhållande är singelskap tydligt ofrivilligt, men avsaknad av en längtan betyder inte heller nödvändigtvis att singelskapet är ett medvetet val. Gordon gör en skillnad mellan ”frivillig” (voluntary) och ”vald” (chosen) singelskap, där det förra syftar på en bredare kategori av personer som inte aktivt valt sitt singelskap men ändå är nöjda med det. Genom att introducera frivilligt singelskap som en egen kategori visar Gordon att även de som inte aktivt valt bort parförhållanden kan uppleva tillfredsställelse och lycka i sitt singelskap.

Det finns givetvis också de som medvetet valt singelskap. Ur de historiska studierna framgår det att singelskap oftast var en nödvändighet för kvinnor som önskade sig frihet och möjlighet till självförverkligande. Även om äktenskap i dag inte hindrar kvinnor från att utbilda sig och arbeta, är frihet och möjligheten att fokusera på sig själv det som ofta presenteras som orsak.

Lyckonormen kan ändå påverka även dem som frivilligt eller medvetet valt singelskapet. Singelkvinnan som uttrycker lycka kan avfärdas med att det inte är ”riktig lycka”, eller inte lika djup som den lycka äktenskap och barn ger. Den lycka som en singelkashus gör anspråk på kan alltså nedvärderas eller förnekas, som en sämre form av lycka eller som ett uttryck för förnekelse och självbedrägeri.

Den som inte följer normen placeras även i en position av skuldbeläggande i och med att hennes potentiella olycka alltid kan föranleda hennes singelskap. Ahmed noterar att ett avvikande från normen är ett osäkert projekt, för om du blir olycklig är det ditt eget fel. En olycklig kvinna som är singel och barnfri riskerar att få sin situation förklarad utifrån sitt singelskap och sin barnfrihet, vilket kan begränsa hennes möjligheter att diskutera sin upplevelse med andra. Det har inte heller så stor betydelse om hennes singelskap är ett medvetet val eller ett resultat av omständigheterna, eftersom också en ofrivilligt singel kvinna kan skuldbeläggas för sin situation

och anklagas för att ha prioriterat fel, varit för kräsen, och så vidare.

En gift mamma kan vara olycklig av många olika orsaker, men singelkvinnans olycka orsakas av hennes civila status; för att hon inte strävat efter det rätta livsmålet. Att röra sig åt fel håll ger därmed en person mindre utrymme för misslyckande och större press att framhäva sig själv som lycklig.

DEN LYCKLIGA SINGELKVINNAN

Som motvikt till synen på singelkvinnor som en olycklig grupp har det under de senaste decennierna vuxit fram en bild av henne som mer lycklig än hennes gifta likar. För denna karaktärisering krediteras ofta tv-serier som *Sex and the City* (1998–2004), som visade att singellivet kan vara både lyckligt och spännande även för kvinnor. Den lyckliga singelkvinnan framställs ofta som självförverkligad och karriärdriven, hon reser och dejtjar mycket. Oavsett vad hon gör, är hon lycklig och hennes liv är i allmänhet mer spännande än de kvinnors som är fruar och/eller mödrar.

Idén att även singelkvinnor kan vara lyckliga är naturligtvis positiv. Men föreställningen om singelskapet som den lyckligaste livspositionen för en kvinna kan likväl begränsa singelkvinnors utrymme att förstå sina egna upplevelser. Det kan vara svårt att tala om sitt singelskap som olyckligt om lyssnarna förväntar sig att du borde vara lycklig. I sin bok *Nuckan* (2018) hävdar **Malin Lindroth** att människor inte vill acceptera singelskapet som något som också ibland kan vara olyckligt, eftersom de inte vill tala om ensamhet och därigenom tvingas reflektera över sin egen möjliga ensamhet. Det kan vara enklare att föreställa sig singelkvinnor som lyckliga, en föreställning som i sin tur kan vara svår att relatera till och hantera för dem som är ofrivilligt singlar.

Karaktäriseringen av den lyckliga singelkvinnan kan för den som är olycklig i sitt singelskap frambringa känslor av ytterligare ett misslyckande. Hon har inte bara misslyckats med att träffa en partner, hon har även miss-

lyckats med att vara singel—med att bli lycklig för sig själv, skapa ett eget oberoende och spännande liv som den lyckliga singelkvinnan förväntas föra och vara tillfreds med. En längtan efter ett parförhållande kan även ses som ett feministiskt misslyckande, eftersom feminister i synnerhet förväntas vara självständiga och ”inte behöva” en man. Men att vara oberoende och självständig är inte oförenligt med att längta efter intimitet och kärlek.

Även om idén om den lyckliga singelkvinnan inte har en lika tydlig livsriktning, finns det ändå en förväntan på utveckling och rörelse. För den som är ofrivilligt singel finns en särskild förväntan att hon ska ”hitta sig själv”, finna lycka i sitt singelskap, om inte för sin egen skull, så för att bli redo att träffa en partner. Fastän singelskap knappast kan ses som ett av samhället allmänt normerat livsmål, är det ändå värt att reflektera över vilka mål eller lyckliga objekt som singelkvinnor förväntas sträva mot. Här kan arbete och olika former av konsumtion ses som de mest självklara alternativen.

Även om det idag anses vara möjligt för kvinnor att kombinera någon form av karriär med ett familjeliv, finns det samtidigt en förväntan på att särskilt singelkvinnor ska vara karriärinriktade. Föreställningen om den lyckliga singelkvinnan skapar även en förväntan att dessa kvinnor tar väl hand om sitt yttre, något som deras alltid stressade gifta likar inte anses ha tid eller råd med. I vårt individfokuserade samhälle är dessa komponenter av livslyckan eventuellt alltid på något sätt närvarande, men för den som saknar partner och barn framställs de ofta som ersättare för äktenskaplig lycka.

AVSLUTNING

Lycka kan fungera som ett disciplinärt verktyg genom att våra idéer om det lyckliga livet uttrycker normer och ideal som styr både våra egna livsval och hur vi bedömer andras liv som lyckliga eller olyckliga. Även om det inte längre är möjligt att tvinga in kvinnor i äktenskap med förevändningen att det är en förutsättning för deras lycka, vilket

Wollstonecraft och de Beauvoir kritiserade, begränsar tvåsamhetens lyckonorm fortfarande våra föreställningar om alternativa livsvägar. För den som är ofrivilligt singel bör längtan efter intimitet och romantisk kärlek ändå inte enbart ses som en produkt av dessa normer. Men även om denna saknad kan vara högst verklig, kan samhällets betoning på tvåsamhet och familj försvåra möjligheten att finna lycka på andra sätt. Alternativa framställningar av lycka, som utmanar tvåsamhetsidealet, kan fungera både hjälpande och stjälpande; de kan i sin tur skapa nya ideal som för vissa kan kännas ouppnåeliga eller önskade, både för dem som är frivilligt eller ofrivilligt singlar.

MEDIKÄLLOR

Emtö, J. (2018). "Brist på trygghet gör att lågutbildade män skaffar färre barn, säger 22-åriga Markus: "Jag har fått växa upp i en säker miljö och jag vill att mina barn ska kunna göra detsamma"". *Svenska Yle*. Hämtat 24.1.2025: <https://yle.fi/a/7-1295600>

Göthelid, C. & Lång, L. (2018). "Unga män med låga inkomster har svårt att hitta en partner och skaffar inga eller få barn – "Vi borde tala om familjebildningspolitik"". *Svenska Yle*. Hämtat 24.1.2025: <https://yle.fi/a/7-1294111>
Jägerholm, J. & Henriksson,

A. (2024). "Mannen ska bestämma i familjen för han gör det bäst" – traditionella hemmafruar gör comeback". *Svenska Yle*. Hämtat: 24.1.2025 <https://yle.fi/a/7-10057814>

LITTERATURFÖRTECKNING

Ahmed, S. (2010). *The Promise of Happiness*. Durham: Duke University Press.

Ahmed, S. (2023). *The Feminist Killjoy Handbook*. London: Allen Lane.

Beauvoir, de S. (1986). *Det andra könet*. Stockholm: Norstedts Förlag.

Gordon, T. (1994). *Single women. On the margins?* London: Macmillan.

Groff, L. (2021). *Matrix*. Portsmouth: Hutchinson Heinemann.

Lahad, K. (2017) *A Table for One. A Critical Reading of Singlehood, Gender and Time*. Manchester: Manchester University Press.

Lindroth, M. (2018). *Nuckan*. Stockholm: Norstedts.

Reynolds, J. & Wetherell, M. (2003) "The Discursive Climate of Singleness: The Consequences for Women's Negotiation of a Single Identity", *Feminism & psychology*, 13(4), s. 489–510.

Wollstonecraft, M. (2001). *A vindication of the rights of woman*. Blacksburg, VA: Virginia Tech.

SOFIA WANSTRÖM disputerade 2023 i nordisk folkloristik med avhandlingen *When the Dam Burst. Perspectives on Genre and Tellability in Testimonies of Rape*. Hennes nuvarande forskning fokuserar på frågor om singelskap, relationer och barnskaffande.